

poléon III per Pie IX à notre-Dame de Paris) opisuje kako je došlo do toga da je Pio IX. krunio Napoleona III. i kako je to bio jedan neuspjeh crkveni diplomatski čin. Napoleon III. je sam zamolio papu Pija IX. da dođe okruniti ga za kralja i cara Francuske. Sveta je Stolica na to pristala uz uvjet da se ukine ili barem bitno promijeni tzv. »articulorum organicorum« na što francuska vlada nije htjela pristati. Autor istražuje 19 dokumenata — gotovo nijedan dosad nije objavljen! — koje je našao u Vatikanskom Arhivu i na temelju njih osvjetljuje tadašnje pregovore između Svete Stolice i francuske vlade.

Gabrijel ADRIANYI (Friedrich Graf Revertera, Erinnerung 1888—1901) iznosi neke nove činjenice iz djelovanja grofa Fridriha Revertere, poslanika austro-ugarske vlade pri Svetoj Stolici u Vatikanu (1889—1901) na temelju njegovih *Sjećanja* (Erinnerungen). U pitanju su događaji koji su u ono doba bili veoma aktualni a u kojima je sam grof Revertera kao poslanik najuglednije države u Evropi morao posredovati (slavenska liturgija, liturgija Rutena u Austro-Ugarskoj, protektorat Austrije nad Bliskim istokom, imenovanja biskupa i nadbiskupa po raznim biskupijama Austrije, Mađarske, Hrvatske). Za nas Hrvate je važno što on piše o borbama za biskupske stolice u Zagrebu, Sarajevu, Đakovu i Zadru te o raznim biskupskim kandidatima (Stadler, Krapac i drugi), o pitanju Hrvatskog Zavoda Sv. Jeronima u Rimu oko kojeg su se onih godina vodile žestoke borbe (pitanje imena »gens croatica« ili zastarjeli »gens illyrica«), o netoleriranju katolika u Kraljevini Srbiji, o gradnji kapele u austrijskoj ambasadi u Cetinju kojoj se usprotivio franjevac biskup u Baru).

Upravo zbog ovog posljednjeg članka ovaj Zbornik ima stanovitu vrijednost i za naše crkvene i profane biblioteke.

Adalbert REBIC

ARCHIVUM PONTIFICAE HISTORIAE, svezak 11, godina 1973, Rim (izdaje Pontificia Universitas Gregoriana — Facultas Historiae Ecclesiasticae), strana 775.

Zbornik radova Crkveno-Povijesnog Fakulteta Papinskog Sveučilišta Gregoriana za godinu 1973. donosi osam izvrsnih članaka, dvije bilješke i bibliografiju na oko 400 stranica.

Edith PASZTOR (I registri camerali di lettere pontificie del secolo XIII) ispituje »registra cameralia« papinskih poslanica i pisama XIII stoljeća. 1) Pod diplomatskim vidom izlaže kako su se ti registri razvijali i koji im je odnos prema ostalim papinskim registrima. 2) Pod povijesnim vidom na temelju različnosti tih registara osvjetljuje one promjene koje su nastale u djelovanju *Camerae Apostolicae* i u papinskom financijskom upravljanju u XIII stoljeću.

Marc DYKMANS (Le plus ancien manuscrit du cérémonial du Grégoire X et sa valeur comparée à celle des autres témoins) kritički analizira tekstove iz obrednika pape Grgura X. »Ordo XIII« (Ceremonial) čiji su dijelovi sada objelodanjeni u Friburgu (Švicarska). Autor vodi računa o varijantama koje se nalaze u drugim obrednicima a studij temelji na najstarijem tekstu.

Ulrich MONTAG (Ein birgintinischer Reformentwurf für Papst und Kurie) razlaže novopronađeni rukopis *Recta regula vivendi per vicarium Christi, que intituletur secretum meum michi* (čuva se u Münchenu kao latinski kodeks 28851). Ovo je djelce sastavio neki bezimenni pisac, pripadnik nekog prosjačkog reda, oko godine 1450. u Umbriji ili u Sijeni. Ovo djelce — kao što veli sam naslov — daje Papi prava uputstva za život i to prema objavama koje je dotični imao. Djelo je pod velikim utjecajem objava Svete Brigite Švedske (1303—1373) koja je slične savjete davala papama u Avignonu i u Rimu.

Filipo TAMBURINI (Note diplomatiche intorno a suppliche e lettere di Penitenzieria — sec. XIV—XV) najprije općenito razrađuje oblik do-

kumenata *Sacrae Poenitentiariae* (supplicationes i litterae) i praksu slanja tih dokumenata u XIV i u XV stoljeću. Kritički istražuje neke originale i četiri neizdana dokumenta (4 supplicationes i 5 litterae).

Lajos PASZTOR (Le cedole concistoriali) radi o gotovo nepoznatoj vrsti dokumenata koji su se sastavljali od XV stoljeća u birokratskom djelovanju Rimske Kurije: podjeljivanja koncistorijalnih beneficija. Autor rekonstruira različite primjedbe takvih konc. *cedula* i razlaže njihov povijesni razvoj. U dodatku je objavio neka *specimina typica* i kronološki popis konc. *cedula* koje se čuvaju u Tajnom Vatikanskom Arhivu.

Richard W. ROUSSEAU (Bishop John England: 1873 Relazione to Rome on his Haitian Mission) izlaže pregovaranja i veze između Ivana Englanda, biskupa i poslanika Svete Stolice, i vlade u Haitiju što je nakon dugih i teških pregovora dovelo do sklapanja konkordata godine 1860.

Jacques MARTIN (Le Saint-Siège et la tentative de restauration de la monarchie en France en 1873) razlaže na temelju pisama Pija IX i grofa de Chambord, koji je pretendirao na francusko prijestolje, te na temelju korespondencije tajnika Vatikanske Države kardinala Antonellija i apostolskih nuncija u Beču i u Parizu pokušaje obnove Bourbonške dinastije u Francuskoj. Pokazuje kako je papa Pio IX. bio za tu zamisao, jer je smatrao da je kralj u državi jamstvo mira i reda. U dodatku ima 34 dokumenta iz Tajnog Arhiva Vatikana, upravo iz Fonda Pija IX.

Christoph WEBER (Das Kardinalkollegium in den letzten Jahren Pius IX) opisuje na temelju jednog »Tableau des Cardinaux« koji je godine 1874. sastavio poslanik austro-ugarske vlade pri Svetoj Stolici sastav i karakteristike kardinalskog zbora pod kraj života Pija IX. U dokumentu su date karakteristike pojedinih kardinala i ujedno naslućivanja koji bi od njih mogao biti nasljednik Pija IX. na papinskom prijestolju.

Sljede dvije kraće bilješke: 1) Herman FILLITZ piše o najnovijim istraživanjima Petrove stolice u crkvi sv. Petra u Rimu (Die Cathedra Pe-

tri. Zur gegenwärtigen Forschungslage). 2) Tilmann SCHMIDT opisuje kako je Hildebrand, dok je još bio subdakon i poslan iz Rima u Njemačku, dao zakletvu njemačkom caru Henriku III da neće nikoga bez carske dozvole i pitanja intronizirati. Kad je isti Hildebrand postao papa s imenom Grgur VII prekršio je tu zakletvu — tako su ga barem optuživali njemački carevi.

Slijede recenzije najboljih izabranih povijesnih djela zadnje godine i potom bibliografija na oko 400 stranica.

Adalbert REBIĆ

MISSALE HERVOIAE DUCIS SPALATENSIS CROATICO-GLAGOLITICUM. Editionem curaverunt B. Grabar, A. Nazor, M. Pantelić sub redactione Vj. Štefanić. (Staroslavenski institut Svetozar Ritig — Zagreb, Mladinska knjiga — Ljubljana, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt — Graz). 1973. Vol. I: Facsimile, 247 fol.; Vol. II: Transcriptio et commentarium, p. 544.

Više od pola stoljeća ponavljala se tvrdnja da je Hrvojev misal (dalje: Hm), poznat po svojoj izvanrednoj iluminaciji, nestao, odnosno da mu se zameo trag. 1889. bio je donesen iz Carigrada u Budim, bio je zatim u Beču na fotolitografskom snimanju i proučavanju, te je o njem troškom bosansko-hercegovačke vlade izdana monografija (Missale glagoliticum Hervoiae ducis Spalatensis. Recensuerunt V. Jagić, L. Thalloczy, F. Wickloff. Vindobonae 1891), po kojoj je ovaj hrvatskoglagoljski misal postao slavan. Za znanstvenu javnost ponovno je Hm »otkriven« 1963. u Carigradu, na svome starom mjestu (usp. Slovo 13, Zagreb 1963, str. 243—245). Već su tada počela nastojanja da se Hm izda. Nakon deset godina nastojanja i rada imamo izdanje konačno u rukama. Priređeno je u dvije knjige. Prva je knjiga faksimilizirano izdanje misala, koje — prema današnjim tehničkim mogućnostima — savršeno reproducira izvornik u svim nijansama boja. Ova je knjiga otisnuta na posebnom pa-